

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут
міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Кафедра міжнародних відносин

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ
У ГЛОБАЛЬНОМУ ТА РЕГІОНАЛЬНОМУ ВИМІРІ

МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської науково-практичної
конференції
(8 травня 2025 року, м. Харків)

Харків - 2025

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут
«Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Кафедра міжнародних відносин

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ У ГЛОБАЛЬНОМУ ТА РЕГІОНАЛЬНОМУ ВИМІРІ

МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської науково-практичної конференції
(8 травня 2025 року, м. Харків, Україна)

Електронний ресурс

Харків – 2025

ПРОБЛЕМА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ БЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ НОВОЇ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ СИТУАЦІЇ: ІНСТИТУЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Романюк Олександр Іванович

професор кафедри міжнародних відносин і політичної філософії,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця,
доктор політичних наук, професор
e-mail: olexromanyuk@ukr.net

Обрання президентом США Доналда Трампа започаткувало істотні зміни в зовнішній політиці цієї країни, що ставить під загрозу систему колективної військово-політичної безпеки в Європі. Головним інститутом цієї системи увесь час після Другої світової війни було НАТО, де провідну роль відігравали США. Конфронтація Трампа з європейськими країнами (а також з Канадою) ставить під питання подальше існування цієї організації. У зв'язку з цим в інформаційному просторі стало активно обговорюватися проблема відновлення інституту, що має автономно забезпечувати військово-політичну безпеку європейського простору.

Інституційний аспект військово-політичної безпеки європейських країн має свою історію, початком якої варто вважати підписання 4 березня 1947 р. Великою Британією і Францією Дюнкеркського договору про союз та взаємну допомогу на випадок можливого нападу на них з боку Німеччини, якщо там прийдуть до влади реваншистські сили. Проте німецька загроза була більше прикриттям його антирадянської спрямованості. У радянській зоні окупації тоді перебувало військове угруповання чисельністю майже в 3 млн і тому Франція й Велика Британія не хотіли дратувати Радянській Союз.

17 березня 1948 р., коли конфронтація між СРСР та західними союзниками посилювалася, до Великої Британії і Франції приєдналися Бельгія, Нідерланди і Люксембург, які разом підписали Брюссельський договір про колективну оборону. Проте сукупний військовий потенціал цих країн був дуже малим, щоб протистояти радянській військовій загрозі, яка стала досить реальною під час Берлінської кризи 1948-1949 рр. Тому вони звернулися до США, які на той час були єдиною державою, що мала ядерну зброю, з пропозицією створення спільного військово-політичного союзу.

4 квітня 1949 р. у Вашингтоні був підписаний договір, який заснував Північноатлантичний альянс (НАТО), до якого увійшли 12 держав, з яких 2 – північноамериканські (США і Канада) та 10 – європейські (5 з них були учасниками Брюссельського договору: Велика, Британія, Франція, Бельгія, Нідерланди, Люксембург), а інші 5 (Данія, Норвегія, Ісландія, Італія, Португалія)

до нього не входили. Після цього Брюссельський договір втратив своє значення, оскільки завдання оборони західноєвропейських країн взяло на себе командування силами НАТО в Європі. Проте його не було скасовано. До Брюссельського договору виявили бажання доєднатися постфашистські Італія і ФРН, але Франція виступила проти цього. Це викликало конфлікт між Францією і Великою Британією, що поставило цю організацію на межу розпаду. Але внаслідок Паризької угоди, 23 жовтня 1954 р. Брюссельський договір був модифікований й до нього були долучені Італія і ФРН. Нова організація одержала назву Західноєвропейського Союзу (ЗЄС). Проте ЗЄС був здебільше формальною військово-політичною організацією, бо усі його держави були членами НАТО, але не всі європейські члени НАТО були членами ЗЄС. У процесі розширення НАТО до кінця Холодної війни членами НАТО стали: у лютому 1952 р. Греція і Туреччина, у травні 1955 р. – ФРН, у травні 1982 р. – Іспанія. На кінець Холодної війни кількість держав-членів НАТО досягла 16-ті, з яких 14 були європейськими.

Натомість, за увесь час існування ЗЄС до нього приєдналися тільки 3 країни: в 1990 р. – Іспанія та Португалія та в 1995 р. – Греція. Загальна кількість країн, що були повноправними членами ЗЄС, обмежується 10-ма. У межах ЗЄС не припинялися дискусії щодо доцільності функціонування цієї організації. Ліквідація ЗЄС підтримувалася Великою Британією, але проти цього рішуче виступала Франція. Французький уряд постійно дорікав НАТО, що командування об'єднаними силами з 1955 р. не переходить до представників Франції, а дістається тим державам, яким протегують США та Велика Британія. Як наслідок, у лютому 1966 р. президент Франції Шарль де Голль оголосив про вихід його країни з військової структури НАТО, хоча в політичній структурі альянсу Франція залишилася. З цього моменту стосунки між Альянсом і Францією тривалий час були доволі напруженими. Лише у 2009 р. після 42-річної перерви Франція повернулася до лав військової організації НАТО, після чого в березні 2010 р. було оголошено про плани припинення діяльності ЗЄС й 30 червня 2011 р. він офіційно припинив своє існування.

Коли ЗЄС поступово наближувався до свого кінця, відбувалося безпрецедентне розширення НАТО. Спочатку воно йшло за рахунок посткомуністичних країн, які намагалися таким чином забезпечити безпеку своєї новоствореної державності від усілякого роду зовнішніх загроз. У період 1999-2020 рр. до НАТО вступило 14 посткомуністичних держав, внаслідок чого кількість її членів збільшилося до 30-ти. Останніми до НАТО приєдналися дві північноєвропейські держави зі сталими ліберально-демократичними режимами: Фінляндія в 2023 р. та Швеція в 2024 р.

Структури та етапи військово-політичної інтеграції європейських країн

Західноєвропейські структури		Євроатлантичний альянс	
1947	Дюнkersький договір: Велика Британія і Франція	1949	Вашингтонський договір (НАТО): США, Канада, Велика Британія, Франція, Бельгія, Нідерланди, Люксембург, Данія, Норвегія, Ісландія, Італія, Португалія
1948	Брюссельський договір: Велика Британія, Франція, Бельгія, Нідерланди, Люксембург		
1954	Паризька угода - заснування Західноєвропейського Союзу (ЗЄС): Велика Британія, Франція, Бельгія, Нідерланди, Люксембург, Італія, ФРН	1952	Приєднання Греції і Туреччини
		1955	Приєднання ФРН
		1966	Вихід з військової організації НАТО Франції
1990	Приєднання Іспанії та Португалії	1982	Приєднання Іспанії
1995	Приєднання Греції	1999	Приєднання Польщі, Угорщини і Чеської республіки
2011	Розпуск ЗЄС		
2025	Відновлення ідеї щодо створення військово-політичного союзу європейських країн у зв'язку з наростаючою загрозою воєнної агресії проти європейських країн з боку Росії та зміною зовнішньополітичного курсу США після приходу до влади Доналда Трампа	2004	Приєднання Болгарії, Естонії, Латвії, Литви, Румунії, Словаччини і Словенії
		2009	Повернення до військової організації НАТО Франції; приєднання Албанії і Хорватії
		2017	Приєднання Чорногорії
		2020	Приєднання Північної Македонії
		2023	Приєднання Фінляндії
		2024	Приєднання Швеції

Приєднання до НАТО країн, які протягом тривалого часу зберігали на свій нейтральний статус, було спричинене наростаючою загрозою європейським країнам з боку Росії, політичний режим якої після приходу до влади Володимира Путіна став набувати тоталітарного, імперського та реваншистського характеру. Росія почала здійснювати прямі воєнні агресії: в 2008 р. проти Грузії, в 2014 р. проти України, анексувавши значні частини їх територій. У 2022 р. російська агресія проти України перетворилася на найбільшу після Другої світової війни в Європі.

В умовах цієї війни НАТО стало основною силою, яка підтримала Україну зброєю, хоча ця підтримка перманентно гальмувалася через російські загрози застосування ядерної зброї. Лідером допомоги стали США. У 2022-2024 рр. США виділили Україні військової допомоги на 64 млрд €, тоді як усі європейські країни на 62 млрд € [1]. У середині 2023 р. сталося зниження американської допомоги, яке тривало 9 місяців, внаслідок того, що під впливом трампівської більшості Конгрес США заблокував ухвалення законопроекту про допомогу

іноземним державам. Після того як Трамп, посівши посаду президента США, почав перемовини з Путіним з метою швидкого заключення миру між Росією та Україною за будь яких умов, виникла проблема не тільки подальшої підтримки України, але й проблема збереження НАТО, бо Трамп заявив, що європейська безпека – це справа самих європейців. Небезпека такої позиції зумовлена тим, що на сьогодні дві третини бюджету НАТО становить внесок США (967.707 млн \$ з 1.474.399 млн \$) [2, р. 8]; американські військовослужбовці становлять більше третини військового персоналу блоку (1.300 тис з 3.418 тис) [2, р.13]. Більше 100 тис військовослужбовців США перебувають в європейських країнах [3].

У разі відмови США від участі в системі колективної безпеки Європи, виникає дуже загрозлива ситуація, тим більше, що Росія постійно посилює свої погрози щодо європейських країн НАТО. Хоча сумарний військовий контингент цих країн становить більше 2 млн. військовослужбовців та вони мають потужний військово-технічний потенціал (причому Велика Британія і Франція володіють ядерною зброєю), але їх безпосередня військова координація є відсутньою. Таким чином, щоб Європа одержала можливість сама ефективно захистити себе від передбачуваних воєнних агресій з боку Росії, виникає об'єктивна необхідність в створенні нового військово-політичного блоку з єдиним командуванням та управлінням. Створення такого блоку пов'язане з низкою труднощів.

По-перше, це потребує від європейських країн значного збільшення бюджетних витрат на активізацію та збільшення свого оборонного потенціалу. За дослідженням Кільського інституту світової економіки, Європі у короткостроковій перспективі для стримування російської агресії може знадобитися збільшити оборонні витрати на 250 млрд € [4].

По-друге, не всі європейські члени НАТО погодяться на створення такого блоку. Наочним прикладом цього є Угорщина та Словаччина, сучасні уряди яких посіли опортуністичні позиції щодо російської агресії. До того ж посилення податкового тягаря здатне посилити в європейських суспільствах вплив проросійських сил.

Список використаних джерел:

1. Ukraine support after 3 years of war: Aid flows remain low but steady – Shift towards weapons procurement. *Kiel Institute for the World Economy: News*, 2025, 14 February. URL: <https://www.ifw-kiel.de/publications/news/ukraine-support-after-3-years-of-war-aid-flows-remain-low-but-steady-shift-towards-weapons-procurement/>
2. Defence Expenditure of NATO Countries (2014-2024). *NATO: Public Diplomacy Division*. 2024, 12 June, 17 p. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2024/6/pdf/240617-def-exp-2024-en.pdf

3. Beale, J. Could election change protection US offers Europe? *BBC News*, 2024, 2 November. URL: <https://www.bbc.com/news/articles/c3de8r2327go>

4. Шумлянський Д. Захист Європи без США: оцінка Кільського інституту. *Military*. URL: <https://mil.in.ua/uk/articles/zahyst-yevropy-bez-ssha-otsinka-kil'skogo-institutu/>

СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ: ЧИ МОЖЕ ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЗАМІНИТИ ЛЮДИНУ-АНАЛІТИКА?

Сободєєва Анастасія Олександрівна

студентка 1-го курсу групи УВ-51,
ННІ «Каразінський інститут міжнародних
відносин та туристичного бізнесу»,
Харківський національний
університет імені В. Н. Каразіна,
nastyasobodeeva@gmail.com

Сучасне наукове дослідження все більше залежить від інноваційних технологій. Штучний інтелект став важливим інструментом, який трансформує обробку даних, експерименти та створення нових знань. Актуальність цього дослідження обумовлена кількома факторами. По-перше, сучасна наука переживає швидкий технологічний розвиток, де штучний інтелект виступає як ключовий інструмент для досліджень. По-друге, інтеграція штучного інтелекту викликає питання щодо можливості заміни людських дослідників, що має важливе значення для визначення майбутнього наукової сфери, етичних стандартів та ролі творчого мислення в наукових відкриттях. Метою нашого дослідження є визначення потенціалу та обмежень штучного інтелекту в наукових дослідженнях та оцінка перспектив його співпраці з людськими дослідниками в аспектах ефективності, креативності та етики.

Перш за все, необхідно визначити поняття штучного інтелекту. Згідно з Оксфордським англійським словником, штучний інтелект визначається як програмне забезпечення, що використовується для виконання завдань або досягнення результатів, які раніше вимагали виключно людського інтелекту. Це досягається шляхом вивчення функціонування людського мозку та аналізу когнітивних процесів. Результатом таких досліджень є розробка інтелектуального програмного забезпечення та систем [2].

Історія розвитку штучного інтелекту починається в 1955 році, коли Аллен Ньюелл і Герберт Саймон створили першу програму штучного інтелекту Logic